

Bægerlav i forårssol. Rikke Anker Jensen

Kære medlem af Danmarks Vilde Natur

Velkommen til forårets første nyhedsbrev!

I dette nyhedsbrev kan du se om der er arrangementer i din lokalafdeling, blive klogere på DVNs stand på naturmødet, læse om det nye store Life-Orchids-projekt på Høje Møn, glæde dig over at Københavns Kommune vil indstille Kalvebod Fælle til ny naturnationalpark, få inspiration til helårsgræsning i dit lokale græsningslaug og ikke mindst; læse med i afsnit 2 i følgetonen "Klog på Vildskab" som denne gang handler om de vilde tamme dyrs historie.

Før du læser videre, skal du lige spørge dig selv: Har jeg husket at betale kontingent, og er derfor med til at give Danmarks Vilde Natur vægt i alle de sæder vi sidder i? Vi sender nemlig snart en sidste reminder, og derefter ryger ikke-betalende medlemmer af listerne - og nyhedsbrevet!

Rigtig god læselyst!

Arrangementer i lokalafdelingerne

Forårstur i Naturnationalpark Gribskov

Søndag den 30. april 2023 kl. 10 - 14

Mødested : Parkering Storkevadsvej/Gillelejevej GPS: 56.01502344012703, 12.344411620634249

Foto: Per Ekberg

Vi skal ud på en tur på lige godt 5 kilometer, hvor vi skal opleve **hvordan det var, hvad man gør - og hvordan det bliver**. Vi skal se på og høre om nogle af de virkemidler, som giver og sikrer natur med høj biodiversitet:

- Genskabelse af naturlige vådområder ved at fjerne dræn og lukke grøfter
- Lysstilling af træer, som står i skygge af andre tætstående bevoksning
- Veteranisering, hvor træer hjælpes på vej til at blive gamle og dermed levesteder for alskens andet liv.
- Fældning af ikke hjemmehørende træarter og lysning af produktionsskov
- Ekstensiv græsning

Vi slutter ved parkeringspladsen efter endt tur, hvor du kan nyde din velfortjente medbragte madpakke. Vi sørger for lidt kage og kaffe - og der vil være rig lejlighed til at spørge om og debatere naturnationalparker, biodiversitet og det, vi har set på turen.

Du er meget velkommen til at invitere naboer, venner eller familie med på turen.

Der er brug for mange gode folk, som interesserer sig for Danmarks vilde natur! Tilmelding ikke nødvendigt.

Sommertur i Bøtø

Fredag d. 9 juni, kl. 14-17

Mødested: Vi mødes ved: P-plads ved Bøtøskoven – ved hovedindgangen mod øst. GPS adresse Bøtø Ringvej 50, 4873 Væggerløse.

Sort ildfugl. Tanja Jensen

Guldborgsund Kommune har siden 2017 forvaltet Bøtøskoven for Den Danske Naturfond. Bøtøskoven er på ca. 150 ha. I 2021 blev samarbejdsaftalen udvidet til også at omfatte ca 130 ha i Bøtø Nor. Hvor Bøtøskoven er blevet til en lysåben græsningsskov, er Bøtø Nor et mosaik landskab af våde og tørre naturtyper. Området er særligt kendt for at have bestande af de sjældne sommerfugle sort ildfugl og spejlbredpande. Det er Guldborgsund Kommune, der ejer flokkene af vilde heste.

Vi vil bede om forhåndstilmelding:

Skriv til midtsjl@danmarksvildnatur.dk, så vi kan fortælle kommunen hvor mange guider, de skal stille med. Vi mødes ved: P-plads ved Bøtøskoven – ved hovedindgangen mod øst. GPS adresse Bøtø Ringvej 50, 4873 Væggerløse.

Årsmøde 2023 i Danmarks Vilde Natur Sydjylland

23.april 2023 kl. 9.30 – 14.30

Mødested: Draved Skov, p-pladsen midt i skoven

Kære medlemmer i DVN Sydjylland

Vi vil i bestyrelsen gerne mødes med jer over en vandretur i Draved Skov og Kongens Mose og snakke om de konkrete planer for en naturnationalpark. Vi er ikke ret mange og synes ikke vi behøver leje lokale til et årsmøde. Det holder vi derfor på turen.

Program:

- 1) 9.30 Vandretur i skoven og mosen med naturhistorisk guidning ved bl.a Martin Jessen og Wilhelm L Fabricius. Frokost undervejs.
- 2) Ca 13.30 Årsmøde på p-pladsen – ved borde og bænke, hvis de er ledige. Danna Borg fra hovedbestyrelsen er inviteret og har lovet at se, om hun kan få det til at passe. Hun vil fortælle om foreningens aktuelle arbejde Wilhelm fortæller om de foreningspolitiske overvejelser, der er om arbejdet med naturnationalparken.
- 3) Foreningens arbejde fremover, herunder bestyrelsens sammensætning og idéer til, hvordan vi kan få flere medlemmer.

I medbringer selv frokost, kaffe, kage, gummistøvler (vi har masser af naturlig hydrologi her og vejene er i alvorlig tilgroning) og gerne en kikkert.

Venlig hilsen bestyrelsen

Vibeke, Angela, Martin, Kurt & Wilhelm

DVN med De Unge Biodiversitetsambassadører på Naturmødet

Programmet for DVNs og De Unge Biodiversitetsambassadørers fælles stand er lige på trapperne, men kan ikke lægges helt fast før vi kender det officielle program for scenerne. Det færdige program bliver enten sendt ud med næste nyhedsbrev eller i separat email i god tid før mødet. Vi har masser af tid til at drikke en kop kaffe og få en snak med alle der har lyst, og kommer du forbi med nogle børn på den rette tid, kan de få malet en fin dansk sommerfugl på kinden. Vi glæder os til at se dig!

Sortplettet blåfugl og fem truede orkidé-arter på Høje Møn: Stort LIFE-Orchids-projekt

Foto: Kasper Nyberg. Se flere af Kaspers utroligt smukke billeder af sommerfugle på facebook siden [The Macroverse](#)

En række aktører er gået sammen om at sikre den helt unikke natur på Høje Møn. Mange af samarbejdspartnerne i projektet kender allerede hinanden godt fra det vellykkede LIFE-Climabombina-projekt på Knudshoved Odde, og de mange gode erfaringer om græssende dyr og naturgenopretning tages med til Høje Møn.

Foto: Carsten Horup

Naturstyrelsen skriver følgende om projektet:

"Vordingborg Kommune vil sammen med en række lokale samarbejdspartnere gennemføre et unikt biodiversitetsprojekt på Østmøn, kaldet LIFE ORCHIDS. Det sker på baggrund af tilsagn om finansiel støtte fra EU's LIFE Fond og en række andre fonde på knap 40 millioner kroner. Projektet omfatter et samlet område på 600 hektar på Østmøn, også kaldet 'Høje Møn'.

Her vil Vordingborg Kommune i tæt samarbejde med partnerne Klintholm Gods, Naturstyrelsen Storstrøm, Ravn-Nature og Geocenter Møns Klint forbedre, sammenbinde og ny-etablere over 300 hektar kalkoverdrev med henblik på at redde den sjældne og meget truede sommerfugl, sortplettet blåfugl - og samtidig sikre fremtiden for fem af de mest truede orkidéer i Danmark." Læs Naturstyrelsens fulde beskrivelse [her!](#)

Forslag om Naturnationalpark Kalvebod Fælled vedtaget i Københavns Kommune

På foranledning af forslag stillet af Ole Birk Olesen (LA), vil Københavns Borgerrepræsentation bede Miljøministeriet indstille Kalvebod Fælled på Amager til naturnationalpark. Det er vi MEGET glade for i DVN, og vi er naturligvis i gang med at mobilisere lokalafdelingen til at spille en konstruktiv rolle i det videre arbejde og vil indkalde lokalafdelingen til møde snarest - kontakt Karen Schousboe på Info@medieval.eu hvis du vil være med!

Ole Birk Olesen er faktisk ikke den første til at se potentialet på Kalvebod Fælled, for området og dets muligheder som naturnationalpark er smukt beskrevet i Rune Engelbreth Larsens værk *Vildere Vidder* i *Dansk Natur*, der i vid udstrækning har lagt grunden for tankerne om naturnationalparker i det hele taget. Du se mere om området og læse om de mange vilde potentialer på Rune Engelbreth Larsens hjemmeside danarige.dk. Direkte link til den fyldige beskrivelse af Naturnationalpark Amager er [her!](#)

Foto: Rune Engelbreth Larsen. Vestamager i blomst

Helårsgræssende dyr i naturpleje - inspiration til dit lokale græsserlaug!

Foto: Henrik Rødgaard

Græsserlaug med naturpleje findes mange steder i Danmark, men de fleste steder med klassisk intensiv sommergræsning. Helårsgræssende dyr er på vej frem grundet deres gavnlige effekt på biodiversiteten, og mange steder er man i gang med at opbygge et rigtig godt erfaringsgrundlag for denne type afgræsning.

I Kappelhøj Kogræsserlaug i Frederiksværk er man særligt dygtige i kunsten helårsgræsning. Kappelhøj Kogræsserlaug har kvæg og heste gående året rundt på deres 18 ha arealer lige udenfor beboernes vinduer, til glæde for blomster og insektliv, og dyrene har det ganske fremragende uden vinterfodring - det har de dyrlægers ord for.

Link til Kappelhøj Kogræsserlaugs egen beretning om arealerne og dyrenes tilstand findes [her!](#)

Klog på Vildskab

Andet afsnit i vores nye faste indslag, Klog på Vildskab! I dette afsnit tager Karen Schousboe os med en tur ned gennem udgangsgenes og græsøxenernes vilde historie som tamme dyr. God læselyst!

Vildsmakker, udgangsg , græsøxne og helmissekøer

Det gamle danske sprog er fyldt med herlige ord, der afslører at de fleste dyr indtil fornylig levede dejlige vilde liv i den frie natur.

Adriaen van de Velde: Græsgang med heste og kvæg. Satens Museum for Kunst CCBYSA

Der findes en historisk myte, som beretter at engang boede danskerne i ydmyge hytter og levede af jagt og fiskeri. Senere lærte de at bygge huse, blive agerbrugere og sætte de tæmmede dyr på stald. Og at selvom ikke alle dyr altid gik på stald, var det normen. Arkæologer og historikere kan imidlertid fortælle en helt anden historie. Den handler om at indtil industrialismens agerbrug, var det norm at nogle dyr og i nogle

tider af året kom på stald, mens andre fik lov at leve vilde og frie liv; hele året rundt. Sådan var det i Danmark indtil ca. 1850-1900. I andre steder af Europa var det normen helt op til udvidelsen af EU mellem 1986 og 2007.

Spørgsmålet er nu, hvornår stalde blev opfundet – og hvorfor de historisk set kun var ét blandt flere redskaber bonden kunne gribe til for at tage vare på sine dyr?

For det første er det vigtigt at gøre opmærksom på at "stalde" gennem historien fandtes i mange udgaver. Der går således en lige linje fra hegn med tag, læskure, fritstående stalde og bondegårde med bolig i en ende og stald i den anden. Og arkæologien fortæller os, at alle disse typer af læ var tilstede i vekslende mængde og i forskellige bosættelser fra bronzealder og helt op til begyndelsen af 1800-årene. Ligeledes var det ikke således at nogle dyr – kvæg og heste – altid kom på stald, mens andre – svin og får – gik i indhegnede folde. Tværtom.

Snarere handlede det om at små dyr, drægtige dyr eller dyr beregnet på opfedning eller rituel slagtning "kom på stald", mens unglykture og plage i meget vid udstrækning fik lov at løbe frit. Vi ved fra det gamle bondesamfund, at dyr blev lukket ud i udmarken, dvs. de store græsnings – og skovområder efter antal, hvor landsbyer og bønder gik sammen om at ansætte hyrder til at drive dem derud. Hertil kom, at de fleste samfund fra tid til anden også praktiserede egentlig sæsonbetonet "fæbodsdrift", hvor dyrene sendtes på græs 20 til 30 km væk fra gården; eksempelvis ud i marsken, ud på heden, ind i skoven eller op i bjergene i det øvrige Europa. Afgørende for at forstå disse forskellige måder at holde dyr på var de forskelligartede roller, som dyrene spillede – som formue, som status, som trækraft og som ressource i form af føde, tekstil osv.

Endvidere indgik der tre væsentlige overvejelser i omgangen med dyrene, nemlig

- adgang til den arbejdskraft, der skulle investeres i indsamling af (vinter)foder. Det siger sig selv at høslet, løvslet og lyngslet ved håndkraft var hårdt arbejde.
- investeringen i bygningsmasse til at yde ly og læ. I hvert fald i Danmark blev det fra Middelalderen af en stadig større udfordring at skaffe godt bygningstømmer.
- adgang til tilstrækkelige græsningsområder – heder, græsningskove, marskenge osv. Dette var en eftertragtet og derfor også værdifuld og begrænset ressource, som herremænd og storbønder til alle tider søgte at få tag i.

I det krydspres betragtede danske bønder indtil det sene 1800-tal opstaldning som bare én af mange muligheder, der bød sig til, når valget skulle træffes om, hvorledes dyreholdet skulle organiseres. I de overvejelser indgik erfaringen, at overvintring udenfor faktisk ofte blev anset for en langt bedre løsning end staldene. "Hævd gør en god hest og ikke høje stalde" lød et ordsprog fra omkring 1560. Eller "Hesten skal gå til krybben, ikke krybben til heste", sagde de gamle omkring 1700. Andetsteds i litteraturen får man et indblik i hvordan disse heste blev passet:

"I disse sig vidt udbredende skove har de velhavende bønder en slags stutteri af vilde heste. Disse dyr bliver nu ganske overlodte til naturen, og de tyr ikke til landsbyen uden i den stærkeste frost, når jorden er dækket af sne, og intet kan tjene dem til føde. Med megen møje få bønderne disse heste indfangede, og endnu mere møje koster det at vænne dem til at gå i selen. De bruger dem til pløjningen...". Således skrev cand. Jur. August Hennings i et brev til Gehejmeråden, Hans Henrich von Schilden-Huitfeldts i 1770. Sammen med flere andre fortællinger fra Vedbysønder i egnen mellem Sorø og Slagelse samledes hans indberetninger siden til en rapport, der blev udgivet i 1905. I dag udgør beretningen en af de fineste etnografiske skildringer af det gammel-danske bondeliv fra før landboreformerne satte ind. Men praksis med at have dyr – heste, men også svin, får, geder og kvæg gående ude – fortsatte længe efter.

Danmarks store kulturhistoriker når det gælder vores flora, fauna og fæ, Vagn J. Brøndegaard, samlede en række sørgelige historier om hvorledes disse indfangede vildheste blev mishandlede, når de skulle udfylde rollen som "gårdøg". Men indtil da levede de deres egne ubekymrede hesteliv. Tilsvarende skildringer findes af kvæg, der gik ude vinteren over, også i det koldere nordøstlige Europa. Græsøxne kaldte man de unglykture, der solgtes på markeder i 2-3 årsalderen efter at være opfedet på strandengene. De heldigste fik så en vinter mere på stald og blev til staldøxne, hvorefter de vandrede ad den oldgamle

oksevej (hærvejen) til markedet i Hamborg. På vejen fik de en sidste sommergræsning i marsken. Meget mindre heldigt var Helmisseskvæget. Sådan kaldte man kvæget, der blev sat på stald til Alle Helgens. For når det gjaldt parasitter og utøj var det bedre at friste skæbnen ude i skovbrynet. For bonden var indsamlingen af vintergødningen dog essentiel.

Hvorfor så stalde?

Moderne forsøg med overvintring udenfor har da også påvist at kvæg trives bedst med temperaturer i intervallet mellem -4/+15, mens heste har det bedst mellem -10/+10. Almindelige robuste varieteter har derfor heller ingen problemer med at klare sig ude hele året i et almindeligt nord- eller mellemeuropæisk landskab. Det er faktisk først længere sydpå, at især kvæget, der ikke tåler varme ret godt, lider nød. Vigtigt er det dog at dyrene færdes ude hele året. Ellers taber de evnen til at tilpasse sig temperaturskift. Faktisk har senere forsøg vist, at kvæg, der står på stald har svært ved at klare den frost og det kolde vejr, der trængte ind i de gamle utætte bøndergårde, der kan opleves på frilandsmuseer rundt om. Der var slet ikke varmt i de stalde. "Pelsen blev et tommetykt laguld", fortælles det i 1756.

Så hvorfor stalde? Ja, svaret er i virkeligheden ganske enkelt. Oprindeligt handlede det om status. Arkæologer har således påvist at kvæg på stald var noget de velhavende bønder havde mulighed for at have. Og når økonomien blev dårligere – eksempelvis i jernalderen fra 600-800 – kom færre dyr på stald.

Stalde skabte desuden mulighed for en mere balanceret indsamling af gødning. Desuden handlede det om, at 1700-årenes kameralister i stigende grad så skævt på kreaturernes færdsel ude i skove, på heder og andetsteds. Og endelig var det naturligvis mere bekvemt da mejerieksperten blev hovedindtægtskilden i anden halvdel af 1800-årene.

Men der er intet som tyder på at nutidens kvæg og heste ikke ville leve bedre liv ude i den frie natur forudsat at landskabet er varieret, rummer føde nok og der er rindende vand. Præcis som det gjaldt fortidens vildsmakker og andet godtfæ.

KILDER:

[Why was cattle-stalling introduced in prehistory? The significance of byre and stable and of outwintering.](#)

W. Haio Zimmermann

I: Settlement and Landscape. Ed by. Charlotte Fabech and Jytte Ringtved.

Jutland Archaeological Society 1998.

[Folk og Fæ. Dansk hysdyretnologi.](#)

Af Vagn J Brøndegaard

Rosenkilde og Bagger 1992

[Nutritive value of winter-collected annual twigs of main European woody species, mistletoe and ivy and its possible consequences for winter foddering of livestock in prehistory](#)

By Michal Hejcman et al

The Holocene (2014) Volume 24, Issue 6